

PRAWO KARNE

**Część ogólna,
szczególna i wojskowa**

**redakcja naukowa
Teresa Dukiet-Nagórska, Olga Sitarz**

Teresa Dukiet-Nagórska, Stanisław Hoc, Anna Jaworska-Wieloch
Michał Kalitowski, Olga Sitarz, Leon Tyszkiewicz
Leszek Wilk, Piotr Zawiejski

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE **3**

PRAWO KARNE

**Część ogólna,
szczególna i wojskowa**

**redakcja naukowa
Teresa Dukiet-Nagórska, Olga Sitarz**

Teresa Dukiet-Nagórska, Stanisław Hoc, Anna Jaworska-Wieloch
Michał Kalitowski, Olga Sitarz, Leon Tyszkiewicz
Leszek Wilk, Piotr Zawiejski

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

3

Stan prawny na 10 września 2020 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Tomasz Pietrzak

Opracowanie redakcyjne
Karol Świtaj

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisali:

Teresa Dukiet-Nagórska: II, III, IX (pkt 1, 2.2, 2.5.4, 2.5.5), X, XV, XVIII (pkt 1, 3),
XIX, XXIV, XXXI, XXXII

Stanisław Hoc: XXI–XXIII, część V

Anna Jaworska-Wieloch: IX (pkt 2.1, 2.4, 2.5.1–2.5.3, 2.5.6), XVI

Michał Kalitowski: XIV, XXVI, XXXIII–XXXV

Olga Sitarz: V, VII, IX (pkt 2.3, 3), XI, XVII, XVIII (pkt 2), XX, XXV, XXVIII, XXIX

Leon Tyszkiewicz: I, VIII, XII

Leszek Wilk: XXVII, XXX, XXXVI–XXXVIII

Piotr Zawiejski: IV, VI, XIII

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8223-177-9
3. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	19
---------------------	----

Wstęp	21
-------------	----

Część pierwsza WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Rozdział I

Ogólne wiadomości o prawie karnym	25
1. Pojęcie prawa karnego	25
2. Podział prawa karnego.....	26
2.1. Podział podstawowy	26
2.2. Podział prawa karnego materialnego	27
2.3. Prawo karne międzynarodowe.....	28
3. Specyfika prawa karnego.....	28
3.1. Podstawowe cechy prawa karnego	28
3.2. Prawo karne jako <i>ultima ratio</i> polityki prawa	29
4. Funkcje prawa karnego.....	30
4.1. Uniwersalne funkcje prawa karnego	30
4.2. Sposoby realizacji ochrony porządku prawnego	30
4.2.1. Prewencja ogólna i prewencja szczególna	30
4.2.2. Funkcje w zakresie prewencji ogólnej.....	31
4.2.3. Funkcje w zakresie prewencji szczególnej.....	32
5. Modele prawa karnego materialnego	33
5.1. Modele w zakresie polityki kryminalizacyjnej.....	33
5.2. Modele w zakresie polityki penalizacyjnej	34
6. Nauki związane z prawem karnym	36

Rozdział II

Zasady prawa karnego	39
1. Pojęcie zasad prawa karnego.....	39

2. Zasada <i>nullum crimen, nulla poena sine lege</i> (nie ma przestępstwa i kary bez ustawy).....	39
3. Zasada <i>nullum crimen sine periculo sociali</i> (nie ma przestępstwa bez społecznego niebezpieczeństwa) i zasada proporcjonalności.....	43
4. Zasada osobistej odpowiedzialności i zasada indywidualizacji odpowiedzialności.....	45
5. Zasada <i>nullum crimen sine culpa</i> (nie ma przestępstwa bez zawinienia)	47
6. Zasada humanitaryzmu.....	49
7. Zasada <i>in dubio pro reo</i> (w razie wątpliwości na korzyść sprawcy).....	51

Rozdział III

Źródła prawa karnego, jego normy i ich wykładnia.....	53
1. Ogólnie o źródłach polskiego prawa powszechnie obowiązującego.....	53
1.1. Rodzaje źródeł prawa.....	53
1.1.1. Konstytucja.....	54
1.1.2. Umowy międzynarodowe i prawo stanowione przez organizację międzynarodową, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem	55
1.1.3. Rozporządzenia.....	58
1.1.4. Akty prawa wewnętrznego.....	58
1.1.5. Akty prawa miejscowego.....	58
1.1.6. Znaczenie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Trybunału Praw Człowieka.....	59
2. Źródła polskiego prawa karnego – uwagi szczegółowe	60
2.1. Wymóg określoności czynu zabronionego i kary w akcie prawnym rangi co najmniej ustawy	60
2.2. Znaczenie rozporządzeń	61
2.3. Określanie wykroczeń w aktach prawa miejscowego.....	62
2.4. Znaczenie doktryny, orzecznictwa i zwyczaju.....	62
3. Kodeks karny podstawowym źródłem prawa karnego.....	64
4. Pozakodeksowe prawo karne.....	65
5. Normy prawnokarne i ich budowa	66
5.1. Elementy składowe normy prawnokarnej	66
5.2. Normy sankcjonowane i sankcjonujące w prawie karnym.....	67
5.3. Sposoby ujęcia w normie sankcjonowanej istoty zakazu (nakazu).....	69
5.4. Rodzaje sankcji za naruszenie norm sankcjonowanych.....	71
6. Odrębności wykładni przepisów prawnokarnych.....	73

Część druga

NAUKA O PRZESTĘPSTWIE

Rozdział IV

Pojęcie przestępstwa i podziały czynów zabronionych	83
1. Pojęcie przestępstwa.....	83
2. Przestępstwo jako czyn człowieka	85
3. Problematyka zaniechania	88
4. Typ czynu zabronionego pod groźbą kary. Bezprawność czynu.....	90
5. Społeczna szkodliwość czynu	91
6. Przestępstwo jako czyn zawiniony	93
7. Podziały czynów zabronionych. Czyn zabroniony jako zbrodnia albo występki.....	94
8. Materialne i formalne typy czynów zabronionych.....	95
9. Typizacje narażenia na niebezpieczeństwo	98
10. Czyn zabroniony jako działanie lub zaniechanie	100
11. Typy podstawowe i zmodyfikowane (kwalifikowane i uprzywilejowane)	103
12. Powszechne i indywidualne czyny zabronione.....	105
13. Umysłne i nieumyślne czyny zabronione	107
14. Czyny ścigane z urzędu, z urzędu na wniosek pokrzywdzonego i z oskarżenia prywatnego.....	108

Rozdział V

Ustawowe znamiona czynu zabronionego.....	113
1. Uwagi wprowadzające	113
2. Przedmiot ochrony.....	113
3. Strona przedmiotowa.....	115
3.1. O znamionach strony przedmiotowej ogólnie.....	115
3.2. Zagadnienia związku przyczynowo-skutkowego.....	117
3.2.1. Uwagi wprowadzające.....	117
3.2.2. Teoria ekwiwalencji	118
3.2.3. Teoria adekwatnego związku	119
3.2.4. Teoria relewancji	119
3.2.5. Teoria obiektywnego przypisania skutku	120
3.2.6. Przynajmniej jedno znamiono.....	121
4. Podmiot.....	122
5. Strona podmiotowa	122
5.1. Umysłność	124
5.2. Nieumyślność.....	128
5.3. Strona podmiotowa mieszana	129
6. Inne podziały znamion czynu zabronionego.....	131

Rozdział VI

Bezprawność i wina	135
1. Bezprawność w prawie karnym materialnym.....	135
2. Wina w prawie karnym materialnym	141
2.1. Teorie winy.....	142
2.2. Wina w obowiązującym Kodeksie karnym.....	144

Rozdział VII

Formy stadialne i zasady odpowiedzialności za nie	149
1. Uwagi wprowadzające	149
2. Przygotowanie.....	150
3. Usiłowanie	152
4. Dokonanie	158

Rozdział VIII

Współdziałanie przestępne	161
1. Pojęcie współdziałania przestępnego i ogólne problemy z nim związane.....	161
2. Sprawcze postacie współdziałania	162
2.1. Sprawstwo indywidualne	162
2.2. Współsprawstwo.....	163
2.3. Sprawstwo kierownicze	164
2.4. Sprawstwo poleceniowe	165
3. Niesprawcze postacie współdziałania.....	166
3.1. Podżeganie.....	166
3.2. Pomocnictwo	167
3.3. Współsprawstwo a pomocnictwo	168
3.4. Prowokacja	169
4. Zasady odpowiedzialności za współdziałanie.....	170
4.1. Zasady ogólne	170
4.2. Właściwości osobiste a odpowiedzialność za współdziałanie.....	171
4.3. Problem odpowiedzialności podżegacza i pomocnika za przestępstwo nieumyślne	172

Rozdział IX

Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną	175
1. Uwagi ogólne.....	175
2. Okoliczności wyłączające byt przestępstwa	175
2.1. Brak czynu.....	175
2.2. Niewypełnienie ustawowych znamion czynu zabronionego.....	177
2.2.1. Brak zamachu na dobro prawne.....	177

2.2.2. Błąd co do faktu dekompletujący znamiona strony podmiotowej – art. 28 k.k.....	178
2.3. Brak bezprawności	181
2.3.1. Pojęcia kontraktynu i kontratypizacji.....	181
2.3.2. Problem kontraktynów pozaustawowych	183
2.3.3. Obrona konieczna.....	184
2.3.4. Stan wyższej konieczności.....	189
2.3.5. Ryzyko nowatorstwa (kontratyp dopuszczalnego ryzyka, eksperyment)	193
2.3.6. Kontratyp szczególnych uprawnień i obowiązków	194
2.3.7. Kontratyp karcenia małoletnich.....	195
2.3.8. Zwyczaj.....	195
2.4. Znikomość społecznej szkodliwości.....	196
2.5. Okoliczności wyłączające i umniejszające winę	198
2.5.1. Uwagi ogólne.....	198
2.5.2. Nieletniość	199
2.5.3. Niepoczytalność.....	201
2.5.4. Błąd co do prawa – art. 30 k.k.....	204
2.5.5. Błąd co do kontraktynu lub okoliczności wyłączającej winę – art. 29 k.k.	205
2.5.6. Stan wyższej konieczności.....	206
3. Okoliczności wyłączające karalność.....	207

Rozdział X

Jedność – wielość czynów i przestępstw.....	215
1. Jeden czyn – jeden czyn zabroniony.....	215
2. Zbieg przepisów ustawy.....	219
3. Typizacje przewidujące wieloczynowość (przestępstwa wieloczynowe).....	223
4. Ciąg przestępstw	224
5. Realny zbieg przestępstw.....	228
6. Przestępstwa podlegające współukaraniu	229
7. Podsumowanie.....	231

Rozdział XI

Obowiązkiwanie polskiej ustawy karnej w czasie, w miejscu i co do osób.....	235
1. Czas popełnienia czynu zabronionego.....	235
2. Zmiana ustawodawstwa przed wydaniem wyroku	237
3. Zmiana ustawodawstwa po wydaniu prawomocnego wyroku	238
4. Miejsce popełnienia czynu zabronionego.....	239
5. Zasada terytorialności oraz bandery.....	240
6. Zasady obowiązkiwania polskiej ustawy karnej za czyny popełnione za granicą.....	241

Część trzecia
ŚRODKI ODDZIAŁYWANIA WŁAŚCIWE PRAWU KARNEMU
I ICH STOSOWANIE

Rozdział XII

Kara i ewolucja środków penalnych	247
1. Ogólna charakterystyka kary	247
2. Ewolucja katalogu kar	248
3. Pojawienie się innych niż kara środków penalnych	250

Rozdział XIII

Kary	253
1. Katalog kar	253
2. Kara grzywny	254
3. Kara ograniczenia wolności	256
4. Kara pozbawienia wolności	260
4.1. Terminowa kara pozbawienia wolności	261
4.2. Kary najsurowsze	263
5. Sekwencyjne orzeczenie terminowej kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności	264

Rozdział XIV

Środki karne	267
1. Środki karne w polskim prawie karnym – charakterystyka ogólna	267
2. Pozbawienie praw publicznych	268
3. Zakazy	268
3.1. Zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej	268
3.2. Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi	269
3.3. Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu oraz nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	270
3.4. Zakaz wstępu na imprezę masową	271
3.5. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	272
3.6. Zakaz prowadzenia pojazdów	274
3.7. Świadczenie pieniężne	275
3.8. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	275
4. Wymiar środków karnych	276

Rozdział XV

Przepadek i środki kompensacyjne	279
1. Wprowadzenie	279
2. Przepadek.....	280
3. Środek kompensacyjny	280
4. Nawiązka.....	282

Rozdział XVI

Środki związane z poddaniem sprawcy próbie	285
1. Uwagi wstępne	285
2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	286
2.1. Istota	286
2.2. Przesłanki stosowania	287
2.3. Rygory okresu próby	288
2.4. Skutki przebiegu próby.....	290
3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności.....	292
3.1. Istota	292
3.2. Przesłanki stosowania	292
3.3. Rygory okresu próby	293
3.4. Skutki przebiegu próby.....	296
4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie.....	300
4.1. Istota	300
4.2. Przesłanki stosowania	300
4.3. Rygory okresu próby	302
4.4. Skutki przebiegu próby.....	303
5. Skrócenie kary ograniczenia wolności i wykonywania środków karnych.....	304
5.1. Skrócenie kary ograniczenia wolności.....	305
5.2. Skrócenie wykonywania środków karnych	305

Rozdział XVII

Wymiar kary i środków karnych	309
1. Ustawowy wymiar kary.....	309
2. Sądowy wymiar kary	322
3. Mediacje w sprawach karnych.....	327

Rozdział XVIII

Ustanie i ograniczenie karalności, zatarcie skazania	335
1. Przedawnienie.....	335
1.1. Uwagi ogólne.....	335
1.2. Przedawnienie ścigania	336
1.3. Przedawnienie wyrokowania.....	337

1.4. Przedawnienie wykonania kary	337
1.5. Spoczywanie biegu przedawnienia i wyłączenie przedawnienia	338
2. Amnestia, abolicja i akt łaski	339
3. Zatarcie skazania i przestępstwa, za których skazanie nie podlega zatarciu	342

Rozdział XIX

Środki zabezpieczające	345
-------------------------------------	------------

Rozdział XX

Konsekwencje popełnienia czynu określonego w ustawie karnej

przez nieletniego, odpowiedzialność podmiotów zbiorowych	353
1. Uwagi wprowadzające	353
2. Postępowanie z nieletnimi	354
2.1. Uwagi wprowadzające	354
2.2. Cel ustawy	354
2.3. Zakres obowiązywania	354
2.4. Środki przewidziane w ustawie	355
2.5. Zasady orzekania środków	356
3. Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych	358

Część czwarta

WYBRANE TYPIZACJE CZĘŚCI SZCZEGÓLNEJ KODEKSU KARNEGO

Rozdział XXI

Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne.....	367
1. Uwagi ogólne	367
2. Wojna napastnicza (art. 117)	368
3. Eksterminacja (art. 118)	368
4. Masowe zamachy (art. 118a)	369
5. Przemoc wobec grupy osób (art. 119)	370
6. Stosowanie środków masowej zagłady (art. 120)	371
7. Wytwarzanie środka masowej zagłady (art. 121)	371
8. Niedopuszczalne sposoby lub środki walki (art. 122)	372
9. Zabójstwo wojenne (art. 123)	372
10. Inne naruszenie norm prawa międzynarodowego (art. 124)	374
11. Zamach na dobro kultury (art. 125)	374
12. Niedopuszczalne użycie znaków (art. 126)	375
13. Publiczne nawoływanie do popełnienia czynu lub jego pochwalanie (art. 126a)	376
14. Niedopełnienie obowiązku należytej kontroli (art. 126b)	376
15. Penalizacja czynności przygotowawczych (art. 126c)	377

Rozdział XXII

Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej	379
1. Uwagi ogólne.....	379
2. Zdrada główna (art. 127).....	379
3. Zamach stanu (art. 128).....	380
4. Zdrada dyplomatyczna (art. 129).....	381
5. Szpiegostwo (art. 130).....	382
6. Czynny żal (art. 131).....	386
7. Dezinformacja wywiadowcza (art. 132).....	387
8. Pomówienie Narodu Polskiego (art. 132a).....	387
9. Znieważenie Narodu lub Rzeczypospolitej Polskiej (art. 133).....	388
10. Zamach na życie Prezydenta RP (art. 134).....	389
11. Czynna napaść i znieważenie Prezydenta RP (art. 135).....	389
12. Czynna napaść lub znieważenie przedstawiciela obcego państwa (art. 136).....	392
13. Znieważenie znaku lub symbolu państwowego (art. 137).....	393
14. Wymóg wzajemności oraz działania na szkodę państwa sprzymierzonego.....	394
15. Możliwość stosowania środka karnego.....	394

Rozdział XXIII

Przestępstwa przeciwko obronności	397
1. Uwagi ogólne.....	397
2. Zamach terrorystyczny (art. 140).....	397
3. Służba w obcym wojsku (art. 141).....	398
4. Zaciąg do obcego wojska (art. 142).....	398
5. Uchylanie się od służby wojskowej (art. 143).....	399
6. Uchylanie się od odbywania służby (art. 144).....	400
7. Uchylanie się od służby zastępczej (art. 145).....	400

Rozdział XXIV

Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	403
1. Uwagi ogólne.....	403
2. Typy zabójstwa.....	404
2.1. Zabójstwo w typie podstawowym (art. 148 § 1).....	404
2.2. Kwalifikowane typy zabójstwa.....	406
2.2.1. Zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem (art. 148 § 2 pkt 1).....	406
2.2.2. Zabójstwo w związku z więzieniem zakładnika, zgwałceniem lub rozbojem (art. 148 § 2 pkt 2).....	407
2.2.3. Zabójstwo w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (art. 148 § 2 pkt 3).....	408

2.2.4. Zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych (art. 148 § 2 pkt 4)	409
2.2.5. Zabójstwo jednym czynem więcej niż jednej osoby lub zabójstwo popełnione przez sprawcę uprzednio prawomocnie skazanego za zabójstwo, zabójstwo funkcjonariusza publicznego w związku z jego służbą (art. 148 § 3).....	410
2.3. Uprzywilejowane typy zabójstwa	411
2.3.1. Zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia (art. 148 § 4)	411
2.3.2. Dzieciobójstwo (art. 149)	412
2.3.3. Zabójstwo eutanatyczne (art. 150) i pomoc do samobójstwa (art. 151).....	413
2.3.4. Nielegalna aborcja (art. 152–154)	415
2.3.5. Bójka lub pobicie (art. 158–159).....	417
3. Typizacje, których skutkiem jest narażenie na niebezpieczeństwo (art. 160 i 161) oraz przestępstwo niedzielenia pomocy (art. 162).....	420

Rozdział XXV

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu

i bezpieczeństwu w komunikacji	425
1. Uwagi ogólne.....	425
2. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu	426
2.1. Sprowadzenie niebezpiecznego zdarzenia (art. 163)	427
2.2. Sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa (art. 164)	427
2.3. Sprowadzenie innego niebezpieczeństwa powszechnego (art. 165).....	428
2.4. Piractwo morskie lub powietrzne (art. 166)	428
2.5. Karalność przygotowania (art. 168).....	429
2.6. Czynnny żal (art. 169)	429
3. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	430
3.1. Katastrofa komunikacyjna (art. 173)	430
3.2. Wypadek w komunikacji (art. 177).....	431
3.3. Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a)	433

Rozdział XXVI

Przestępstwa przeciwko środowisku	437
1. Uwagi ogólne.....	437
2. Powodowanie zniszczenia w przyrodzie (art. 181)	438
3. Zanieczyszczenie środowiska (art. 182)	439
4. Składowanie lub sprowadzanie odpadów (art. 183)	440
5. Niewłaściwe postępowanie z materiałami promieniotwórczymi (art. 184)	441
6. Typy kwalifikowane	442
7. Pozostałe przestępstwa przeciwko środowisku (art. 186–188)	442

Rozdział XXVII

Przestępstwa przeciwko wolności	445
1. Uwagi ogólne.....	445
2. Pozbawienie wolności (art. 189)	451
3. Groźba karalna (art. 190)	452
4. Zmuszanie (art. 191).....	454
5. Obraza uczuć religijnych (art. 196)	455
6. Zgwałcenie (art. 197).....	457
7. Formy eksploatacji prostytutki (art. 204)	459

Rozdział XXVIII

Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	461
1. Uwagi ogólne.....	461
2. Znęcanie się (art. 207).....	462
3. Niealimentacja (art. 209)	463

Rozdział XXIX

Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej	467
1. Uwagi ogólne.....	467
2. Zniesławienie – pomówienie (art. 212).....	468
3. Kontratyp dopuszczalnej krytyki (art. 213).....	469
4. Zniewaga (art. 216)	471
5. Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217)	472

Rozdział XXX

Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową	475
1. Uwagi ogólne.....	475
2. Złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracowniczych (art. 218).....	477
3. Naruszenie obowiązków w zakresie bhp (art. 220)	478

Rozdział XXXI

Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządowych	481
1. Uwagi ogólne.....	481
2. Ochrona funkcjonariuszy publicznych	483
2.1. Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza lub osoby przybranej mu do pomocy (art. 222)	484
2.2. Zniewaga funkcjonariusza publicznego (art. 226)	485
2.3. Czynna napaść na funkcjonariusza publicznego (art. 223).....	485
2.4. Wymuszenie (art. 224).....	486
3. Przestępstwa o charakterze korupcyjnym.....	487
3.1. Łapownictwo bierne i czynne (art. 228 i 229)	487

3.1.1. Łapownictwo bierne	487
3.1.2. Łapownictwo czynne	490
3.2. Przepięstwa pŁatnej protekcji (art. 230–230a)	491
4. Przepięstwo przywŁaszczania funkcji (art. 227) i przepięstwo przekroczenia uprawnieŃ lub niedopełnienia obowiŁazków przez funkcjonariusza publicznego (art. 231).....	493
4.1. PrzywŁaszczanie funkcji	493
4.2. Przekroczenie uprawnieŃ lub niedopełnienie obowiŁazku przez funkcjonariusza publicznego	493

Rozdział XXXII

Przepięstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwoŃci	497
1. Uwagi ogólne	497
2. Przemoc lub groźba względem sądu (art. 232).....	498
3. Znęcanie się w celu uzyskania wypowiedzi o okreŃszonej treści (art. 246).....	500
4. Fałszywe zeznania (art. 233)	501
5. Publiczne rozpowszechnianie wiadomoŃci z postępowania przygotowawczego (art. 241).....	502
6. Naruszenie zakazu sądowego (art. 244).....	503
7. Znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności (art. 247).....	504

Rozdział XXXIII

Przepięstwa przeciwko porzŁadkowi publicznemu.....	507
1. Uwagi ogólne.....	507
2. Wzięcie zakŁadnika (art. 252)	507
3. Udział w zbiegowisku (art. 254)	508
4. Udział w grupie lub zwiŁzku przepięstczym (art. 258).....	509
5. Nielegalny wyrób i handel bronią palną oraz amunicją, nielegalne ich posiadanie (art. 263).....	511
6. Nielegalne przekroczenie granicy (art. 264 § 2) i nielegalne uŁatwianie pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 264 § 3)	512

Rozdział XXXIV

Przepięstwa przeciwko ochronie informacji.....	515
1. Charakterystyka ogólna	515
2. Przepięstwo ujawnienia lub wykorzystania informacji niejawnych (art. 265).....	516
3. Przepięstwo ujawnienia informacji uzyskanych w zwiŁzku z peŁnioną funkcją (art. 266)	517
4. Przepięstwo nielegalnego uzyskania informacji (art. 267).....	518
5. Przepięstwo niszczenia informacji (art. 268).....	519

6. Przepięstwo niszczenia danych informatycznych (art. 268a oraz 269)	520
7. Przepięstwo zakłócania pracy systemu komputerowego (art. 269a).....	521
8. Wytwarzanie, obrót urządzeniami i oprogramowaniem do przepięstw komputerowych (art. 269b)	521

Rozdział XXXV

Przepięstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	523
1. Uwagi ogólne.....	523
2. Fałsz materialny dokumentu (art. 270 § 1)	525
3. Fałszerstwo faktur (art. 270a)	526
4. Fałsz intelektualny dokumentu (art. 271)	528
5. Podanie w fakturze nieprawdy (art. 271a)	529
6. Wyludzenie podstępem poświadczania nieprawdy (art. 272).....	530
7. Używanie dokumentu poświadczającego nieprawdę (art. 273).....	530
8. Zbycie dokumentu tożsamości (art. 274)	531
9. Posługiwanie się cudzym dokumentem (art. 275 § 1), bezprawny transfer za granicę dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby (art. 275 § 2)	531
10. Bezprawne niszczenie dokumentów (art. 276).....	532
11. Niszczenie, usuwanie znaków granicznych (art. 277).....	532
12. Fałszowanie faktur ze znaczną kwotą należności (art. 277a).....	533
13. Wysokość grzywny w razie skazania za fałszowanie faktur (art. 277b).....	533
14. Nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpienie od wymierzenia kary wobec sprawcy przepięstwa fałszowania faktur (art. 277c i 277d)	534

Rozdział XXXVI

Przepięstwa przeciwko mieniu	535
1. Uwagi ogólne.....	535
2. Kradzież (art. 278)	538
3. Kradzież szczególnie zuchwała.....	539
4. Kradzież z włamaniem (art. 279)	539
5. Przywłaszczenie (art. 284).....	540
6. Oszustwo (art. 286)	541
7. Przepięstwa rozbójnicze (art. 280–282).....	542
8. Paserstwo (art. 291 i 292)	544

Rozdział XXXVII

Przepięstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	547
1. Uwagi ogólne.....	547
2. Nadużycie zaufania (art. 296)	551
3. Oszustwo finansowe (art. 297).....	554
4. Pranie brudnych pieniędzy (art. 299)	557

5. Naruszenie interesów majątkowych uczestników obrotu gospodarczego przez nierzetelną dokumentację (art. 303)..... 559

Rozdział XXXVIII

Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami

wartościowymi	563
1. Uwagi ogólne.....	563
2. Fałszerstwo pieniędzy, środków płatniczych i papierów wartościowych (art. 310 k.k.).....	565
3. Fałszowanie dokumentacji związanej z obrotem papierami wartościowymi (art. 311 k.k.)	568

Część piąta

WYBRANE ZAGADNIENIA CZĘŚCI WOJSKOWEJ

KODEKSU KARNEGO

1. Uwagi ogólne.....	572
2. Rozkaz.....	573
3. Działanie w ostatecznej potrzebie.....	576
4. Kary i środki karne stosowane wobec żołnierzy	577
Skorowidz	581
O autorach	595

WSTĘP

Oddajemy do rąk Czytelników kolejne wydanie podręcznika akademickiego pt. *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*. Dzieło to jest efektem pracy wielu Autorów – byłych i obecnych pracowników Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Opolskiego, pod redakcją naukową prof. dr hab. Teresy Dukiet-Nagórskiej oraz dr hab. Olgi Sitarz.

Ostatnie lata wręcz obfitowały w różnorodne nowelizacje prawa karnego. Obecna sytuacja epidemiologiczna, wywołana pandemią COVID-19, również nie pozostała obojętna dla stanu prawodawstwa w obszarze prawa karnego. To spowodowało, że przygotowanie nowej wersji podręcznika stało się niezbędne.

Równocześnie zapewniamy, że Autorzy niemal do ostatniej chwili śledzili kolejne zmiany ustawodawstwa. Nie ma jednak wątpliwości, że w kolejnych tygodniach i miesiącach pojawić się mogą nowe zmiany. Taki stan rzeczy wymaga od naszych Czytelników stałego korzystania, w trakcie lektury podręcznika, z aktualnego Kodeksu karnego.

W stosunku do podręcznika z 2018 r. niniejsze wydanie jest nie tylko wydaniem poprawionym, uzupełnionym i zaktualizowanym, ale też wzbogaconym o nowe narzędzia dydaktyczne w postaci pytań kontrolnych i kasusów. Jesteśmy przekonani, że pozwolą one zweryfikować Czytelnikom aktualny stan swojej wiedzy, czyniąc z nauki prawa karnego fascynującą przygodę.

Autorzy

Katowice, 28.09.2020 r.

OGÓLNE WIADOMOŚCI O PRAWIE KARNYM

1. Pojęcie prawa karnego

! Prawo karne to zespół norm prawnych, którego głównym zadaniem jest ochrona dóbr społecznych przed czynami szczególnie niepożądanymi za pomocą specjalnych środków stosowanych wobec sprawców tych czynów. 1

Ta definicja wymaga rozwinięcia przez bliższe omówienie zawartych w niej podstawowych pojęć.

Czyny szczególnie niepożądane to przestępstwa, którymi są zbrodnie i występki, jak też wykroczenia oraz przewinienia dyscyplinarne. Katalog tych czynów, ulegający zmianom w historii, zależy od uznawanych w danej społeczności wartości i oceny sposobów zagrażania tym wartościom. 2

Od niepamiętnych czasów specjalnym środkiem była reakcja na przestępstwo przybierająca postać kary, czyli połączonego z potępieniem zadania dolegliwości sprawcy przestępstwa. I tu obserwujemy historyczne zmiany. Są okresy surowego karania i okresy łagodzenia represji karnej.

DD W XIX w. pojawiają się obok kar inne środki stosowane wobec przestępców. Są nimi ulgi warunkowe (na ich określenie, w ślad za ustawodawcą, używa się nazwy „środki związane z wyznaczeniem okresu próby”), polegające na rezygnacji z kary w całości albo w części, a czasem nawet ze skazania, jeżeli sprawca przestępstwa nie popełni nowego przestępstwa w okresie próby. Niekiedy ulga warunkowa łączy się z wolnością dozorowaną, w trakcie której sprawca przestępstwa pozostaje pod kontrolą i opieką specjalnie wyznaczonej osoby. Wprowadza się też środki zabezpieczające o charakterze leczniczym bądź izolacyjnym, które karę zastępują albo uzupełniają.

Obok pojęć przestępstwa i kary, bez których trudno sobie wyobrazić dotychczasowe, sięgające zamierzchłej przeszłości istnienie prawa karnego, pod koniec XIX w. znaczenia

nabiera termin „sprawca przestępstwa”. Zwraca się uwagę na zróżnicowanie ludzi dokonujących przestępstw i dostrzega się potrzebę uwzględnienia tego zróżnicowania przy stosowaniu coraz bogatszego zestawu sposobów reakcji na przestępstwo. O tej reakcji nie decyduje więc tylko samo przestępstwo, lecz także osoba jego sprawcy. Charakterystyczną konsekwencją tej przemiany jest stopniowe wyodrębnianie się postępowania z nieletnimi przestępcami.

Ewolucja prawa karnego doprowadziła w XX w. do dołączenia do podstawowych jego pojęć terminu „osoba pokrzywdzona”. Zaczęto w możliwie szerokim zakresie uwzględniać interes pokrzywdzonego przestępstwem. Chodzi zwłaszcza o zapewnienie naprawienia szkody oraz o pojednanie między przestępcą i jego ofiarą. Pokrzywdzony stał się istotnym elementem prawa karnego. W przytoczonej wyżej definicji prawa karnego trudno to jednak uwidocznnić.

2. Podział prawa karnego

2.1. Podział podstawowy

- 3 Podana w podrozdziale 1 definicja prawa karnego obejmuje prawo karne w najszerszym zakresie. Wprawdzie eksponuje czyny szczególnie niepożądane i specjalne środki, lecz jednak zawiera też pojęcie „stosowania tych środków wobec sprawców owych czynów”, z czego wynika, że szeroko pojęte prawo karne musi uwzględniać także normy regulujące to stosowanie.

W związku z tym, analogicznie do niektórych głównych gałęzi prawa, rozróżniamy w strukturze prawa karnego ujętego szeroko:

- 1) **prawo karne materialne**,
 - 2) **prawo karne procesowe**,
 - 3) **prawo karne wykonawcze**.
- 4 **Prawo karne materialne** określa, jakie czyny są zabronione pod groźbą kary, jakie za nie grożą kary, ewentualnie inne środki penalne, oraz zasady odpowiedzialności karnej – np. wpływ na odpowiedzialność karną działania w stanie nietrzeźwości, niepoczytalności czy dokonania czynu zabronionego w obronie koniecznej. Prawo karne materialne nazwane jest skrótowo „prawem karnym”.
- 5 **Prawo karne procesowe**, zwane w skrócie „postępowaniem karnym”, reguluje kompetencje i tryb działania organów ścigania (prokuratury, policji) i wymiaru sprawiedliwości (sądów różnych szczebli). Znajdują tu unormowanie podstawowe zasady procesu karnego, jak również bardzo liczne kwestie praktyczno-techniczne związane z tym procesem.

Prawo karne wykonawcze zawiera zbiór przepisów dotyczących wykonywania kar i innych środków orzeczonych przez sądy. Znaczna część tego prawa poświęcona jest wykonywaniu kary pozbawienia wolności i nazywana jest „prawem penitencjarnym”. 6

W dalszych częściach tego podręcznika zajmiemy się tylko prawem karnym materialnym.

2.2. Podział prawa karnego materialnego

Ze względu na adresata norm prawa karnego dzielimy to prawo na: 7

- 1) prawo karne powszechne,
- 2) prawo karne szczególne.

 Adresatami norm **prawa karnego powszechnego** są wszyscy ludzie. Oznacza to, że przestępstwa i wykroczenia unormowane prawem karnym powszechnym w zasadzie (gdyż są pewne wyjątki) może popełnić każdy.

 W przypadku prawa karnego szczególnego krąg adresatów jest ograniczony do pewnych kategorii osób. Do **prawa karnego szczególnego** zaliczamy:

- 1) prawo karne skarbowe,
- 2) prawo karne wojskowe,
- 3) prawo karne dyscyplinarne.

Prawo karne skarbowe obejmuje przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe skierowane przeciwko interesowi finansowemu państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub Unii Europejskiej, które może popełnić zasadniczo osoba mająca w tym zakresie zobowiązania. 8

Prawo karne wojskowe reguluje przestępstwa wojskowe, które może popełnić tylko żołnierz.

Prawo karne dyscyplinarne jest ogromnie zróżnicowane, gdyż jest odrębnie unormowane dla różnych, szczególnie ważnych grup ludzi, zwłaszcza wykonujących pewne zawody, takie jak sędziego, adwokata, radcy prawnego, notariusza, nauczyciela akademickiego, lekarza. Prawo karne dyscyplinarne przewiduje kary za różnego rodzaju naruszenia obowiązków właściwych dla danego zawodu, nazywane przewinieniami dyscyplinarnymi. Odpowiedzialność dyscyplinarna ciąży też na studentach szkół wyższych.

Odrębną pozycję w zakresie polskiego prawa karnego zajmuje **prawo karne wykroczeń**, które reguluje odpowiedzialność karną za mniej groźne czyny zabronione, uznane przez ustawodawcę za wykroczenia.

- 9 Do prawa karnego nie należy, choć jest z nim ściśle związane, **prawo dotyczące nieletnich** sprawców czynów zabronionych, które odnosi się do dzieci i młodzieży w wieku do 18 lat (częściowo 17 lat) i nastawione jest prawie wyłącznie na stosowanie nie kar, tylko środków o charakterze wychowawczym. Jego specyfiką jest to, że zajmuje się także nieletnimi, u których wystąpiły objawy demoralizacji, takie jak: używanie alkoholu czy innych środków odurzających, prostytutka, systematyczne uchylanie się od wykonywania obowiązku szkolnego i inne.

2.3. Prawo karne międzynarodowe

- 10 Osobne i szczególne miejsce w strukturze prawa karnego ma **prawo karne międzynarodowe**. Obejmuje ono liczne i bardzo zróżnicowane akty prawne o różnej proveniencji, randze, zasięgu, przedmiocie regulacji i wpływie na prawo wewnętrzne poszczególnych państw. Generalnie, charakteryzując to prawo, można powiedzieć, że zmierza ono do umocnienia ochrony praw człowieka i do podniesienia efektywności sposobów zwalczania przestępczości, zwłaszcza transgranicznej.

3. Specyfika prawa karnego

3.1. Podstawowe cechy prawa karnego

- 11 Zadaniem prawa jest organizowanie życia społecznego. To organizowanie wymaga od ustawodawcy rozwiązywania bardzo trudnych problemów, nierzadko powiązanych z fundamentalnymi zasadami moralnymi i innymi ważnymi wartościami cywilizacyjnymi.

Organizując życie społeczne, ustawodawca stosuje różne środki o charakterze porządkowym, edukacyjnym, finansowym czy technicznym. Niestety, musi też często ograniczać wolność adresatów norm prawnych, którzy przez to ograniczenie nie zawsze są skłonni tych norm przestrzegać. Zmusza to do uzupełnienia norm prawnych sankcjami, takimi jak: przymusowe wykonanie normy, nałożenie obowiązku naprawienia wyrządzonej szkody, nieważność sprzecznej z prawem czynności, różne kary. Ta sytuacja powoduje, że powstaje podział norm prawnych na **normy sankcjonowane** i **normy sankcjonujące**. Te pierwsze organizują życie społeczne, te drugie przewidują tylko sankcje dla tych, którzy normy sankcjonowane naruszają.

Na tym tle rysuje się jedna ze specyficznych cech prawa karnego. Zawiera ono zawsze normy sankcjonujące. Duża część norm sankcjonowanych przez prawo karne jest zlokalizowana w innych działach prawa, ale też spora ich część zawiera się tylko *implicite* w przepisach prawa karnego i wynika z faktu, że dane zachowanie jest karane: jeżeli usta-

wodawca przewiduje za nie karę, to oczywiście tym samym tego zachowania zabrania, choć ten zakaz nie jest w przepisie karnym *expressis verbis* wyrażony (zob. nb 94–101).

Ponieważ prawo karne sankcjonuje normy zawarte w innych działach prawa, kolejną jego cechą charakterystyczną jest to, że niejako wrasta w inne gałęzie prawa, które bez pomocy prawa karnego – w rozumieniu ustawodawcy – obejść się nie mogą. Stąd przepisy prawa karnego poza Kodeksem karnym można spotkać w formie bardziej albo mniej rozbudowanej w ponad stu ustawach dotyczących bardzo różnych kwestii, jak np. ochrony zwierząt, prawa bankowego, prawa wodnego, prawa farmaceutycznego, przeciwdziałania narkomanii, prawa lotniczego, ochrony przyrody. 12

! Chyba **najważniejszą właściwością prawa karnego jest to, że posługuje się ono najsurowszymi sankcjami, które ma do dyspozycji ustawodawca.** Są one przewidziane za szczególnie groźne naruszenia ładu społecznego. Specyfiką prawa karnego jest więc stosowanie najsurowszych sankcji, sankcji represyjnych, za szczególnie negatywnie oceniane zachowania. W tym też tkwi osobiwa rola prawa karnego w systemie prawnym. Prawo to jest podstawowym narzędziem ochrony porządku społecznego przed czynami gwałticieli tego porządku, ale ze względu na dotkliwość tego narzędzia stwarza zagrożenie dla swobód obywatelskich, jeśli jest niewłaściwie stosowane. Stąd bierze się konieczność przyjmowania regulacji zapewniających prawidłowe funkcjonowanie prawa karnego. Dlatego też w Konstytucji RP istnieją przepisy dotyczące tego prawa, m.in. art. 31 ust. 3, art. 40–42, art. 46. Gwarantują one właściwe tworzenie i stosowanie prawa karnego. 13

3.2. Prawo karne jako *ultima ratio* polityki prawa

Jak już wspomniano, ustawodawca ma do dyspozycji różne środki działania i różne sankcje, przy czym najsurowsze sankcje – sankcje represyjne – należą do sfery działania prawa karnego. Z troski o maksymalną gwarancję wolności ludzi wypływa przyjęta dziś w państwach demokratycznych zasada, że w polityce tworzenia prawa po sankcje karne, a więc po prawo karne, sięga się tylko w ostateczności. Pierwszeństwo mają środki porządkowe, edukacyjne, finansowe i techniczne oraz sankcje egzekucyjne czy naprawcze. Dopiero gdy te środki i sankcje nie są wystarczające, obok nich albo zamiast nich pojawia się właściwa prawu karnemu sankcja represyjna. Jest to dziś przyjęta zasada, której władze w Polsce po II wojnie światowej, zwłaszcza w pierwszym okresie po wojnie, nie przestrzegały i zdarzało się, że starano się za pomocą sankcji karnych zmusić rolników do zwiększenia produkcji czy skłonić cierpiących na choroby weneryczne do podjęcia leczenia. Gdy dziś ważnym problemem stała się ochrona środowiska, trzeba tę ochronę realizować za pomocą środków pozarepresyjnych, a sięgać po kary w ostateczności, gdy mimo stworzonych możliwości ktoś przez niedbalstwo czy złą wolę będzie naruszał interes społeczny. 14

Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa to publikacja opracowana przez grono specjalistów związanych z Uniwersytetami Śląskim i Opolskim oraz praktyką prawa karnego.

Trzecie wydanie tego cenionego podręcznika zawiera najnowsze orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Uwzględnia zmiany prawne, które weszły w życie w czerwcu 2020 r., wprowadzone przez tzw. Tarczę antykryzysową 4.0. Do części ogólnej publikacji dodano pytania kontrolne i kazusy, które ułatwiają zrozumienie zagadnień z zakresu prawa karnego i utrwalenie wiedzy z tego obszaru. Książka wzbogacona jest o bibliografię do każdego rozdziału, a także indeks rzeczowy.

Podręcznik jest przeznaczony przede wszystkim dla studentów wydziałów prawa i administracji. Będzie przydatny również aplikantom sądowym, prokuratorskim, adwokackim oraz praktykom.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788382231779 W03P01

ISBN 978-83-8223-177-9

9 788382 231779

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 79 ZŁ (W TYM 5% VAT)